

K.E.'nin BÜYÜK ESERİNİ 17 YIL SONRA GENÇLERE TAKDİMİMDİR

Türkiye'nin gelmiş geçmiş en dikkate değer şahsiyetlerinden olan K.E.'nin "anıları"nı yazalı 17 yıl geçti, Hazret hakkındaki fikrim şu kadarlık kadar değişmedi. Tersine pekleşti. Kendisi pekleştirdi. Her ağzını açtığında pekleştirdi.

Yani, 17 yıl sonra kendisi hakkında yeni bir Sunuş yazmama gerek yok. Yazıyorsam, Hazreti ve "Büyük Eser"ini **yani 12 Eylül darbesini** gençlere anlatmak için yazıyorum.

Çünkü bugün (Mart 2006) 26 yaşında olan koca koca insanlar K.E. darbe yaptığı gün henüz doğmamışlardı. Gençlere 12 Eylül rezaletinin ne olduğunu anlatmak için yazıyorum.

***

12 Eylül 1980 sabahı erkenden, K.E. ve 4 arkadaşı, daha sonra kamuoyunun kendilerine "**Beşibiyerde**" adını vereceği 5 general, darbe yaptılar.

Beşibiyerde bütün yurttaki derhal sıkıyönetim ilan etti, yasama ve yürütme yetkilerini kendinde topladı.

Arkasından, yoğun tutuklamalar başladı. Genelkurmay Başkanlığının Mayıs 1982'de yayınladığı kitaba göre; Aralık 1981-Mayıs 1982 döneminde 14.086'sı "solcu", 2941'i "ayrılıkçı" ve 347'si "sağcı" olmak üzere 17.374 kişi hakkında 167 değişik örgüt davası açıldı.

Sonradan kurulacak İnsan Hakları Derneği kayıtlarına göre ise 12 Eylül döneminin hukuksal profili şöyleydi: Gözaltına alınanlar: 650.000 kişi, açılan dava sayısı: 210.000 kişi, yargılananlar: 230.000 kişi, fişlenenler: 1.683.000 kişi¹.

Bu sırada, 10 Kasım 1980'de yayıncı İlhan Erdost'un Ankara Mamak'ta askerî cezaevine götürülürken askerlerin dayağıyla öldürüldüğü haberi, dikkatleri "doğal olmayan ölümler"e çevirdi. Sonradan yapılan araştırmalara göre, 12 Eylül döneminde gözaltında ya da hapisanelerde meydana gelen bu tür ölüm sayısı 229 idi. Bunlardan 17'sinin işkence sonucu meydana geldiği mahkeme kararlarıyla sabitlemişti. Yetkili makamların yaptıkları açıklamalarda; diğer ölenlerden 43'ünün intihar ettiği ileri sürülürken, 16 kişinin kaçarken, 74 kişinin çatışmada, 14 kişinin açlık grevinde hayatını kaybetmiş olduğu, 2 ölüm nedeninin belirsiz sınıfına girdiği, 144 ölüm vakasının ise kuşkulu bulunduğu belirtildi. Resmen "doğal ölüm" raporu verilenlerin sayısı ise 73 idi.

1980-84 arasında 5000 sanığın idamı istendi, bunların 517'si mahkum oldu, 124'ünün kararları onaylandı, bunlardan da 18'i sol, 8'i sağ görüşlü, 1'i ASALA mensubu ve 23'ü de adi suçlu olmak üzere 50 kişi idam edildi. Erdal Eren adlı mahkumun, yaşı tutmadığı için kemik röntgeni yöntemiyle yaşının büyütülerek idam edilmesi ve Devlet Başkanı K.E.'nin idamlar hakkında 3 Ekim 1984 Muş konuşmasında "*Hainleri asmayıp da besleyecek miyiz?*" demesi, kamuoyunun belleğinde kalan başlıca olaylar oldu².

¹ Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, *Cumhuriyetin 75. Yılı*, İstanbul, 1998, cilt 2, s. 812.

² Aynı yapıt, s. 791-792.

Sokaklardaki çalkantının bu şekilde durdurulmasının yanı sıra, rejimin geçici olmadığını gösteren hukuk sistemi değişikliklerine gidildi. Anarşiyi esas olarak 1961 Anayasasının getirdiği toplumsal özgürlükler, işçi hakları ve üniversite özerkliği üçlüsüne bağlayan Beşibiyerde (resmî adı **Milli Güvenlik Konseyi, MGK** idi), yönetime el koyar koymaz derneklere, sendikalara ve öğrenciler ile öğretim üyelerine yöneldi. Siyasal partiler, Meclis ve dernekler kapatıldı, işçi liderleri tutuklanarak DİSK'in faaliyetine son verildi, üniversitelerde yöneticileri seçimle değil yukarıdan atamayla getiren tek tip YÖK düzeni kuruldu, kamusal ve özel kurumlardaki "sakıncalı" kişiler "1402'yle" görevden atıldı.

"1402'liklerin" Öyküsü

Bu "1402 Uygulaması", aşağıda yine kısaca anlatacağım "Türk-İslam Sentezi" ve "Türkçe'den Başka Dillerde Yayın" konularıyla birlikte, 12 Eylül rezaletini en iyi canlandıran konulardandır.

Bu 1402 şuydu: 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasasının 2. maddesine Beşibiyerde bir fıkra ekledi ve bir de değişiklik yaptı. Yeni duruma göre komutanlıklar, gerekçe göstermeksizin, istedikleri kamu kurumlarına yazı yazarak, "derhal" görevden alma isteyebilecekler ve bu görevine son verilenler "*bir daha kamu hizmetlerinde çalıştırılama*"yacaklardı. Bunun sebebi şuydu:

82 Anayasasına Dicle Üniversitesi hocalarının olumsuz oy verdikleri duyumu üzerine yayınlanan 04.02.1983 tarihli Başbakanlık genelgesinde: "*Bir kısım öğretim üyelerinin geçmişte suç delili bırakmadan çeşitli olaylara karıştıkları, bu şahıslarla ilgili bir suç unsuru bulunmadığından adli takibat yapılamadığı*" belirtiliyordu. İşte bu tarihten sonra öğretim üyeleri ve ayrıca çok sayıda öğretmen, kaymakam, (toplam yaklaşık 5000 kişi³) 1402'yle görevden alındılar. Bunların arasında Prof. Server Tanilli gibi emekli olmuşlar bile vardı.

Sonuç ne oldu? Şu oldu ki, "bir daha" göreve dönemeyecekleri ilan edilen bu insanlar Temmuz 1985'te Ankara'dan sıkıyönetim kaldırılınca Prof. Metin Günday'ın "Bu hüküm olağanüstü dönem içindir; normal dönemde uygulanamaz" görüşünü uygulayarak Ankara Üniversitesine başvurdular ve buradan aldıkları ret kararının iptali için idare mahkemesine gittiler. 4 yıl süren çeşitli yargı aşamalarından sonra, darbenin Türkiye üzerine çöken havasının artık dağılmaya başlaması üzerine, Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulunun 07.12.1989 tarihli kararı sonucu, üniversitenin reddi iptal edildi. Bundan sonra 1402'likler görevlerine dönme hakkını kazanacaklar, 12 Eylül hukukunun en tipik uygulamalarından biri daha sona erecektir⁴.

Devam edelim.

***

Beşibiyerde tarafından 27 Ekim 1980'de kabul edildiği halde 12 Eylül 1980'den itibaren geçerli sayılan geçici anayasa, ilk hukuk düzeninin çerçevesini çizdi: TBMM'nin bütün görev ve yetkileri Beşibiyerde'ye (MGK'ye), cumhurbaşkanının yetkileri de MGK Başkanı Orgeneral K.E.'ye devrediliyor ve bu yasaların anayasaya

³ "1402'likler" maddesi, *AnaBritannica* ansiklopedisi.

⁴ Bkz. Haldun Özen, *Entelektüelin Dramı: 12 Eylül'ün Cadı Kazanı*, Ankara, İmge Yayınevi, Mart 2002. (Bu kitap, sevgili Haldun hocanın ölmeden önce yayınlatabilmek için bütün gücünü verip tükettiği araştırmadır).

aykırılığının ileri sürülemeyeceği hükme bağlanıyordu. Yönetim, tasarruflarından dolayı sorumlu tutulamayacağı gibi, bu tasarruflardan etkilenenler de denetim mekanizmalarının çalıştırılmasını isteyemeyeceklerdi (Geçici Madde 15).

7 Kasım 1982'de yüzde 91,3'lük bir halkoylamasıyla yürürlüğe sokulan yeni anayasa, devleti vatandaşın koruma ilkesi üzerine kuruldu. 1961 Anayasasının 12 Mart darbesince törpülenmiş olan özellikleri dışında, "hak ve özgürlüklerin özüne dokunmama" hükmü kaldırıldı, bu konuda yargıdan çok yürütme ve kolluk güçleri yetkili kılındı. Özellikle, toplu olarak kullanılan haklara (dernekleşme, vb.) sınırlama getirildi, idare mahkemelerinin ve Anayasa Mahkemesinin yetkileri azaltıldı.

Türk-İslam Sentezi

Beşibiyerde, Atatürk'ün adının çok sık telaffuz edildiği bu dönemde Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunu (AKDITYK) kurdu ve böylece Türk Dil Kurumu (TDK) ve Türk Tarih Kurumunun (TTK) özerkliğine son vermenin yanı sıra, Atatürk'ün vasiyetnamesini de değiştirmiş oldu. Çünkü Atatürk, sahip bulunduğu Türkiye İş Bankası kurucu hisse senetlerinin nemâlarını (getirilerini) TDK ve TTK'ya bırakmıştı ve Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, Banka'nın 1981'deki sermaye artırımını sırasında bu iki kurumun yeni kurucu hisse almasına izin vermediği için, Banka'daki Atatürk hisseleri yüzde 27,57'den binde 3'e düşmüştü. Ayrıca, birer dernek olan TDK ve TTK birer devlet kuruluşu haline sokulmuştu⁵.

AKDITYK'ye verilen görev, toplumdaki boşluğun Türk-İslam Senteziyle doldurulmasıydı. Bu parlak fikrin temelinde Türk ve İslam kültürünün milli kültürün iki temel kaynağı olduğu anlayışı yatıyordu. Buna göre Türkiye yabancı ve özellikle emperyalist kültür saldırısı altındaydı ve buna yanıt olarak Türk-İslam Sentezi öneriliyordu. Buna göre İslam olmadan Türklerin kimliklerini korumaları mümkün olmadığı gibi, Türklere en uygun din İslam idi⁶.

Bu ideoloji seçimi, hernekadar en önemli ideolojik direği daima Kemalizm olan Silahlı Kuvvetler için yabancı idiyse de, mevcut koşullar düşünüldüğünde yerine oturmaktaydı. Çünkü bir yandan 24 Ocak 1980 kararlarına⁷ dayalı iktisadi politikanın hızla yoksullaştırdığı kitlelerin bugünden ve özellikle de yarından umutsuz olması bu insanları kaçınılmaz biçimde din faktörüne sığınmaya götürüyor, diğer yandan da rejim, içteki meşruiyetini güçlendirmek için bu din faktörüne özel vurgu yapmayı çok pratik buluyordu. Üstelik, solculuğa karşı bir "toplumsal tutkal" olarak algılanan bu Sentez, tam o dönemde ABD Başkanı Carter'ın SSCB'ye karşı ılımlı İslam'ı kullanmak üzere ileri sürdüğü "Yeşil Kuşak" stratejisiyle de uyum halindeydi ve Beşibiyerde Türkiyesi, insan hakları yüzünden Avrupa'yla çatışmak yüzünden, ABD'ye yanaşmak zorundaydı.

⁵ Baskın Oran, "Kemalizm, İslamcılık, Küreselleşme (Türkiye'de 'Yüce Sadakat Odağı' Kavramı Üzerine Düşünceler", *SBF Dergisi*, Cilt 54, no. 2 (Nisan-Haziran 1999), s. 146.

⁶ Daha fazla bilgi için bkz. Bozkurt Güvenç, Gencay Şaylan, İlhan Tekeli, Şerafettin Turan, *Türk-İslam Sentezi*, İstanbul, Sarmal Yayınları, 1994.

⁷ 24 Ocak 1980 kararları, Türkiye ekonomisinin "ithal ikameci sınaileşme"den, birdenbire ve hiç hazırlıksız uluslararası kapitalizme eklemleme kararlarıdır. Bkz. Oran, "24 Ocak Kararları", Oran (ed.), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, 1. Cilt, 10. baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005, s. 665.

Türk-İslam Sentezi düşüncesi gerek Anayasa gibi belgelere (md. 134), gerekse günlük uygulamaya girdi; devlet katında ve ülke yaşamının daha ince dokularında etkili oldu.

28 Ağustos 1982’de MEB Talim ve Terbiye Kurulunun ilk ve orta okullarda din derslerini zorunlu kılmasının ve yatılı okullarda yemekten önce “*Tanrımıza Hamdolsun, Milletimiz Var Olsun*” diye bağırılmasını kabul etmesinin ardından; Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) ile Ziraat Mühendisleri Odaları Birliğinin ortak önerisi 1982 Anayasasının 24. Maddesine konularak, din dersleri liselerde ilk kez zorunlu kılındı. Din dersi cezaevlerine de girdi.

Diğer yandan, “Devlet Başkanı” K.E. ülke çapında yaptığı gezilerdeki konuşmalarında hadislerden ve surelerden örnekler okudu ve kızların okula gönderilmesini dahi bu yöntemle savundu. Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) bütçesi bu dönemin sonunda görülmemiş boyutlara ulaşarak Dışişleri Bakanlığı bütçesinin 1,5 katına, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınınkinin de 7 katına vardı. Yılda 1500 cami, yani 6 saatte 1 cami inşa edilmeye başlandı. DİB, yemeğe ve cinselliğe ilişkin alışkanlıklarından tutun, banka ve faiz konularına kadar çeşitli alanlarda fetva kitapları yayınlamaya başladı. Kurduğu Diyanet Vakfı, turizmden eğitimciliğe ve filmcilikten besin sanayiine uzanan geniş bir alanda 7 şirketten oluşan bir holding meydana getirdi. 1980-82 döneminde üniversitelerde 23 yeni ilahiyat fakültesi açıldı⁸. Yurtdışına resmî görevle gönderilen din hocalarına bir Suudi Arabistan kuruluşu (Rabıta-tül İslam) tarafından maaş ödenmesine izin verildi ve bu olay (meşhur “Rabıta Olayı”) gazeteci Uğur Mumcu tarafından Mart 1987’de ortaya çıkarıldığı zaman, böyle bir kararnamenin varlığını önce reddeden dönem yöneticileri sonradan kabul ettiler⁹.

İslam konusundaki bu resmî tutum, toplum katına da yoğun biçimde yansdı. Milli Eğitim Bakanı Vehbi Dinçerler Mart 1985’te okullara genelge göndererek Darwin’in evrim kuramına “bir kanun gibi yer verilmemesini” istedi; Banaz kaymakamı, derste Darwin’i anlatan öğretmenin maaşının onda birini kestirdi¹⁰. Yine Dinçerler gayrimüslimlerin de zorunlu din eğitiminden geçeceklerini açıkladı¹¹. Dönem sonuna yaklaşıldığında, Profesör Cemal Mıhçıoğlu, Ankara SBF’nin kaymakam yetiştiren Kamu Yönetimi bölümüne 1987-88 döneminde giren öğrencilerin yüzde 40’ının imam-hatip lisesi kökenli olduğunu saptamıştı¹².

Beşibiyerde ve Kürt Sorunu

Dönemin ortasında, 1984’ten sonra Türk-İslam Sentezinin bir işlevi daha belirdi: Devlet, komünizme karşı yaptığı gibi, yeniden uyanan Kürt milliyetçiliğine karşı da İslam’ı kullanmayı kararlaştırdı. Büyüklere ve devlete itaati telkin eden Kur’an sureleri ve hadisler askerî uçaklarla havadan atılmaya başlandı.

Kürt milliyetçiliği, 1938 Tunceli hareketinden sonra uzun bir donma sürecine girmişti. İlk uyanışlar esas olarak 1960’lardaki yayınlar biçiminde ortaya çıktıktan sonra, 1969’da Devrimci Doğu Kültür Ocaklarının kurulmasıyla sol hareketten ayrılarak

⁸ Oran, “Kemalizm...”, s. 145-147

⁹ 28.04.1981 tarihli kararname; *Cumhuriyet*, 19.03.1987.

¹⁰ *Cumhuriyet*, 11.07.1985.

¹¹ *Milliyet*, 10.08.1985. Müsteşar Profesör Cemil Kıvanç’ın yürüttüğü bu uygulama, özellikle Almanya’dan gelen tepki üzerine Ocak 1987’de son bulacaktır.

¹² *Cumhuriyet*, 09.01.1989.

bağımsızlaştı. 1970'lerde ciddi bir yayın faaliyetine girişen ve örgütler kuran Kürt milliyetçiliğinin kimi kolları, güneydoğuda bazı Kürt aşiretlere yönelik eylemlere girişiyorlardı. 12 Eylül yapılıncaya, bunların çoğu yakalanmamak için Arap ülkelerine dağıldılar.

Dönemin iktisadi politikasının azdırdığı bir işsizlik ortamında şu oldu: İstiklal Marşının tümünü bağırarak okutmanın en hafif ceza olarak verildiği, ana-babaları Türkçe bilmeyenlere görüşün yasaklandığı, "*Türkçe Konuş, Çok Konuş*" kampanyası eşliğinde sıra dışı baskı ve işkencenin uygulandığı, makatlara coplar sokulduğu Diyarbakır askerî cezaevinden bir biçimde tahliye olan genç militanlar soluğu dağda aldılar. 1984'ten itibaren terör eylemlerine girişen PKK bu havuz sayesinde beslendi. PKK'yı bizzat Beşibiyerde Rejimi kendi eliyle doğurttu ve büyüttü.

1980'lerde devlet, Kürtleri bir "Türk boyu", Kürt sorununu da yalnızca "PKK terörü" olarak algıladı. Teröristlerin, İran-Irak savaşından yararlanarak yurtdışında üslenmeleri ise, bu büyüyen sorunun yalnızca "dış mihrakların tahriki" olarak yorumlanmasını ve dolayısıyla rejimin aklanmasını kolaylaştırdı. Devlet, "güvenlik sorunu"nun yanı sıra, bölgenin az gelişmişliğinden kaynaklanan bir "sosyo-ekonomik" sorundan başkasını kabul etmedi ve "önlemler" de buna uygun olarak sürdürüldü. Bu önlemler, terörün bastırılması ve Kürtçe'nin 2932 sayılı kanunla yasaklanması çabalarından öteye gidemedi.

"Türkçe'den Başka Dillerle Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun"

Bu ortamda, devlet için büyük bir sorun ortaya çıkmıştı: Kimi vatandaşların anadil olarak konuştukları Kürtçeyi yasaklamak, ama bunu "*Kürtçe*" demeden yapabilmek. Her kim icat etmişse, o sırada büyük bir icatta bulundu ve mesele 2932 sayılı kanunda şöyle halledildi: "*Türk Devleti tarafından tanınmış bulunan devletlerin birinci resmî dilleri dışındaki herhangi bir dille düşüncelerin açıklanması, yayılması ve yayınlanması yasaktır*". Böylece hem o sırada Irak'ın ikinci resmî dilinin Kürtçe olduğu ustalıklarla dikkate alınmış oluyor, hem de ileride Irak'ta kurulabilecek bağımsız bir Kürdistan'ın yaratacağı tehlike önceden önlenmiş oluyordu. Yasanın 3. maddesiyle de "*Türk vatandaşlarının anadili*"nin Türkçe olduğuna karar verilmişti. Bu yasa Ekim 2001'de kaldırılacaktır.

Devlet, Kürt sorununu, 1890 yılında II. Abdülhamit'in kurduğu Hamidiye Alaylarından kopyalanan Korucu sistemiyle çözmek çabalarını sürdürürken, PKK yurtdışında siyasallaştı ve 1985'te siyasal bürosu ERNK'yı kurdu. "Kürt" sözcüğünü telaffuz etmenin bile çok riskli sayıldığı, Başbakan Özal'ın bile kuzey Irak Kürtlerini kastetmek için "*Güneydoğudaki vatandaşlarımızın kuzey Irak'daki soydaşları*" demek zorunda kaldığı bir ortamda Saddam'ın zehirli gazından kaçan bu Kürtler 1988'de Türkiye sınırlarını zorlayıp girerek canlarını kurtaracaklar, bu olay sırasında genelkurmay başkanının ilk defa "Kürtler" sözcüğünü telaffuz etmesi üzerine yasak fiilen kalkmış olacaktır.

Terörü bu yöntemlerle önleme çabaları bir yandan Türkiye'nin insan hakları karnesini bozarken, bir yandan da sorun 1990'ların başında Türkiye'nin içte ve dışta en büyük baş ağrısı haline gelecek; Kürt sorununu İslam'la işbirliği yaparak çözme yöntemi de ülkenin başına yine 1990'ların sonunda Hizbullah sorununu çıkartacaktır.

Rejim, yeni anayasayı kabul ettikten sonra 1983'te seçimlere gitti. Seçimde Emekli Orgeneral Turgut Sunalp'in genel başkanlığını yaptığı Milliyetçi Demokrasi Partisinin kazanması ve rejimin bu parti aracılığıyla sürdürülmesi için çok uğraşıldı. Ama

seçimleri Turgut Özal'ın Anavatan Partisi (ANAP) kazandı. Buna rağmen 12 Eylül dönemi, K. E.'nin cumhurbaşkanlığının 1989'da sona ermesine kadar sürdü.

K.E'den sonra Özal Ekim 1989'da cumhurbaşkanı olacak, ülkeyi Yıldırım Akbulut hükümeti aracılığıyla Çankaya'dan yönetecek, ANAP'ın 91 seçimlerinde iktidardan düşmesinden sonra Nisan 1993'te görevdeyken ölecektir.

Beşbiyerde Rejimi ve Dış Politika

12 Eylül döneminin dış politikaya yaptığı etki çok öğretici oldu.

Bir kere, Türkiye gibi ülkeler için, arkasında kamuoyu ve özellikle de sol kamuoyu bulunmayan bir rejimin dışta ödünler vermesinin kolaylaşacağı hususu, 12 Mart'daki haşhaş ekimi yasaklanmasından sonra, bu dönemdeki Rogers Planında da doğrulandı. Türkiye, K.E.'nin ağzından, Yunanistan'ın NATO'nun askerî mekanizmasına dönmesini hiçbir ödün alamadan kabul etti ve ettiğiyse kaldı.

İkincisi, bir rejim içte kendi insanını tahrip edince, dışta devletin ciddiyetinin ve dış itibarının tahrip olduğu görüldü. TC damgalı pasaportlara aşağılayıcı muamele 12 Eylül'den sonra başladı. Bir sonraki dönemde, yeşil ve hatta kırmızı pasaportların "devlet için kurşun atan" mafya mensuplarına dağıtıldığının ortaya çıkması, bu aşağılayıcı muameleyi kurumlaştıracak, yeşil pasaportların kaldırılması baskıları 2000'lerin başında artacaktır.

Üçüncüsü, 12 Eylül'ün getirdiği Türk-İslam Sentezi, yalnızca Türkiye'yi AT'ye yabancılaştırmakla kalmadı, bir sonraki dönemde çok ciddi hasarlar verecek "*Adriyatik'ten Çin Seddine Türk Dünyası*" hezeyanlarının duyulacağı zemini de hazırladı.

12 Eylül Üzerine Yorumlar

11 Eylülde büyük kan kaybetmekte olan Türkiye'ye 13 Eylülde derhal sükunetin gelmesi üzere, anarşinin istenerek yaratıldığı yorumları yapılmıştır.

Özellikle Uğur Mumcu'nun üzerinde durduğu bir yoruma göre, Türkiye'de silah ve uyuşturucu madde kaçakçılığı yapılabilmesi için anarşiye ihtiyaç vardır. Türkiye'den uyuşturucu çıkacak, silah girecektir. Çatışan taraflar durmadan silah ihtiyacı içinde olduklarından, uyuşturucu madde kaçakçılığına göz yumacaklar ve hatta yardımcı olacaklardır. Eğer sıkıyönetim ilan edilirse, para olduktan sonra sıkıyönetim altında da bu ikili ticareti götürmenin çaresi bulunur, hatta kaçakçılık resmî araçlarla yapılır.

Bir diğer yoruma göre, yaşanan sağ-sol şiddet olaylarında her iki taraf da figüran niteliğindedir. Olaylar, devlet içine yuvalanmış olan, demokratik siyasal yaşamı kesintiye uğratmak ve orduyu kışkırtmak isteyen karanlık güçler tarafından kasıtlı olarak tırmandırılmıştır. Nitekim, bu yıllarda büyük bir silah kaçaklığının yürürlükte olması, daha da önemlisi, aynı silahla hem sağ hem de sol görüşlü kişilerin öldürüldüğünün saptanması, bu görüşü destekler niteliktedir¹³. Örneğin, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 3 no.lu Askerî Mahkemesinin 1981/689 esas sayısına kayıtlı olarak görülen ve solcu bir örgüt hakkındaki davada bu örgütün 29 Eylül 1980'de adam öldürmede kullandığı belirtilen *Unique* marka 8477356 seri no.lu tabanca, 27 Ağustos 1980'de MHP'liler tarafından bir kahve taramasında kullanılmış ve 6 Ekim

¹³ Yapı Kredi..., s. 721.

1980'de MHP Eyüp ilçe binasında ele geçirilmişti¹⁴. Diğer yandan, sağcı Hamit Fendoğlu'nun ölümüne ve arkasından da Malatya'nın savaş alanına dönmesine yol açan bombalı paketin aynısının, bir gün önce Kahramanmaraş'a bağlı Pazarcık'ın CHP eski ilçe başkanına gönderilmesi ve alınmaması üzerine postanedeki memurun elinde patlaması da bir diğer ilginç örnekti¹⁵.

Aynı yöndeki bir diğer yoruma göre, "12 Eylül'ün nedeni, 12 Eylülcülerdir". Bir yandan Kürt milliyetçiliği ideolojisinin tırmandığı, diğer yandan sol ve sağ örgütlerin sokağa egemen oldukları ortam ancak askerin el koymasıyla önlenebilir. Fakat darbenin kamuoyunda tamamen meşru görünmesi için insanların sokağa çıkamayacak hale gelmeleri gerekir. Bunun için de anarşi, 12 Eylül'den önceki 2 yıllık sıkıyönetim boyunca bilerek ve isteyerek tırmandırılmıştır.

Nitekim, dönemin çeşitli yöneticilerinin söyledikleri bu açıdan ilginçtir. Dönemin başbakanı Demirel, anarşi ve terör yüzünden nüfusu 50.000'den 25.000'e düşen Siverek'ten komutanlarca çekilmiş bulunan askerî birliğin yeniden gönderilmesi için hükümetin emir ve çabalarının boşa çıktığını söylemekteydi.

B. Ecevit'in kendi dönemi hakkında söyledikleri ise daha netti: "*Örneğin, ben Orta Anadolu'nun o sırada 'Hilal' diye anılan bazı illerini sağcı teröristlerin hareket merkezi durumuna getirmeleri (...) üzerine, ısrarla, o illerde de sıkıyönetim istedim. Fakat Genelkurmay Başkanı Evren, 'Elimizdeki kuvvetler daha çok ilde sıkıyönetime elvermez, buna gücümüz yetmez' gerekçesiyle benim bu isteklerime karşı çıktı (...) Evren, nasıl olduysa, 12 Eylül 1980'den itibaren Silahlı Kuvvetlerin gücünün 67 ilde [tüm illerde] de yeteceği kanısına vardı*"¹⁶.

Darbe sırasında dört ordu komutanından biri olan Orgeneral Bedrettin Demirel 1988'de gazeteci A. Kahraman'ın "Neden 1 yıl önce darbe yapmadınız?" sorusuna şunları söylemişti: "*Kamuoyu aynı merkeze tevcih edilmedikçe, tasvibi alınmadıkça (...) Maksat, başka bir kurtuluş yolunun kalmadığını bütün vatandaşlar idrak etsin*"¹⁷.

12 Eylül hakkındaki bu yorumlar, 3 Kasım 1996'da Susurluk yakınlarında meydana gelen trafik kazasının ardından ortaya çıkan karanlık Derin Devlet ilişkileri yumağıyla iyice ağırlık kazanacaktır¹⁸.

***

Çoğu insan, yaşlanıp da ölümüne yaklaşıncaya, eski günahlarının hata olduğunu kabul eder. K.E., 89 yaşındayken, 1 Mart 2006 tarihinde Kanal D'da katıldığı TV programında, 17 yaşında çocuk idam ettirmesi hakkında aynen şöyle dedi:

¹⁴ Yetkin, *Türkiye'de Askerî Darbeler ve Amerika, 27 Mayıs, 12 Mart ve 12 Eylül'de Amerika'nın Yeri*, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1995, s. 183; ayrıca bkz. U. Mumcu, "Soru İşaretleri", *Cumhuriyet*, 15 Kasım 1990.

¹⁵ Yetkin, s.758.

¹⁶ Aynı yapıt, s. 173-174'ten *Milliyet*, 23 ve 29 Kasım 1990.

¹⁷ *Milliyet*, 15.09.1988.

¹⁸ Derin Devletin iki anlamı hakkında bkz. Oran, "Derin Devlet Tartışması", Oran (ed.), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, 2. Cilt, 8. baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005, s.220.

*“İdam kararını onayladım. Onaylarken elim hiç titremedi ve hiç vicdan azabı da duymadım”.*¹⁹

Genç arkadaşlarım, işte böyle bir “insan” ve “eseri” hakkında yazıldığını bilerek okuyun bu “Anılar”ı.

Baskın Oran

12 Eylül’ü 35 yaşında yaşamış 61 yaşında biri.

(Mart 2006)

---

¹⁹ *Radikal*, 3 Mart 2006.